

Ненад Зеџ

ПРИЧА О ЧОВЕКУ И СИДРУ

Уредник
Зоран Колунџија

Ненад Зеџ

ПРИЧА О ЧОВЕКУ И СИДРУ

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад

Ово није прича о адвокатури и адвокатима. Они служе, пре свега, као средство за приповедање једне, надам се, важније теме. Стога мирне савести могу употребити флоскулу и истаћи да су све сличности са стварним ликовима и догађајима случајне. Исто тако, вреди напоменути и да су све разлике у односу на њих намерне.

ПРВО ПОГЛАВЉЕ

„Имаш ли ракије?“

На врху једног раковачког брда налазила се кућа, која је сваки пут међу првима дочекивала зору. Остали кућерци, расути по фрушкогорској шуми могли су само да завиде тој, првој међу једнакима, грађевини, што се у инат свима, посадила на највишој тачки сремског села. Сваки човеков поглед који жмирка од јарког сунца, зазирао је од те, још увек нејасно, храбрости или лудости домаћина, који се усудио да се вине толико високо, међу црне вране што круже кроз облаке. Онда још тај кров под оштрим углом, сачињен од јарко црвених црепова, чинио се као стрела, која немилице пркоси небеском своду, цепајући га на два дела. Заиста, кућа се истицала као какав споменик од давнина, са једном нарцисоидном поруком свим знатижељним пролазницима са подножја брда – гледај, диви се, али не прилази. Можда је њен градитељ заиста имао такву намеру, када је постављао камен темељац на врх брда, али ипак то није спречило потајно чуђење комшија на постављено питање – зашто би неко подизао кућу на спрат, очигледно велике габаритне површине и са великим бројем соба, ако у њој планира да живи сам са својом женом и једним унуком...

Знале су комшије свашта о том градитељу, више него о себи самима. Сећају се да је почео градити кућу у најгоре могуће време, почетком марта деведесет девете. Питаше се сви да човек можда није живео под каменом, или је са

Марса пао, па не зна какво се зло спрема. То је наравно била замерка само за њега; мештани су олако одбацивали могућност тог рата о којем се шушкало уколико би таква једна мисао или претпоставка могла кочити њихове сопствене планове. Ипак, независно од прогноза или очекивања, бомбе су почеле да падају, рушећи све мостове који повезују сремску и бачку страну, са њима и сваку везу са преком страном Дунава. Било је тако све док поново није прорадила скела, прелазећи са једне на другу обалу по неком произвољном, али донекле ипак поштованом реду војње. Међутим, унајмљени мајстори ретко долазише, па је приказ на врху брда био крајње депресиван – градитељ без грађевине, шетао је пољем чекајући неко чудо да се деси. Темељи беху постављени, али све остало стагнирало је у простору као на пола прекинута реченица.

Доконим главама никад доста повода за оговарање. Осматрали су ту чудну фигуру свакога дана; са првим јутарњим обрисима сунчевих зрака, његова би се сенка надвила над раковачким брдом као лош предзнак, а са сутоном, силуэта би се стопила са тамом попут савршеног уљеза. Онако из далека, сељани су погађали шта се мота по тој загонетној глави док по цео дан шета по свом празном имању. Свако је имао своју теорију, до које је дошао пажљивим одабиром недоказаних теза, стварајући тако наднаравну природу човека, што им поста извориште за окупацију мисли. Њихове идеје постајале су све смелије, а наступи самоуверени, потпомогнути аксиомима, који су опстајали међу људима упркос очигледној контрадикторности. Ако би покушао да се постигне консензус међу свим романтичарским доживљајима, које је градитељ будио код Раковчана, у питању је био несумњиво српски обавештајац, шпијун, који вероватно ради за Американце, па под

изговором да чека мајсторе, заправо шаље сигнале НАТО авиона, док му ови шаљу упутства где да поставља лока-торе за лакше и прецизније гранатирање. Због тога је често гледао у небо, некад и сатима, стрпљиво осматрајући одакле стижу поруке. Поред тога, сигурно ће у међувре-мену прикупити и оне прикривене експлозивне направе, сачињене да се дојме као упаљачи или не дај Боже, дечи-је играчке, које ће посејати по селу као отров за пацове. Проницљиви мештани нису одбацивали ни могућност да је његова дужност између осталог да припреми терен за копнену инвазију страних трупа, мада још увек нису били сигурни на који начин ће се то тачно спровести. Напросто, странац са брда постао је непроцењиво благо за људе који су се будили и легали уз звуке сирена и чији је поглед на хоризонт сваке вечери испуњавао пламен и густе дим из бомбардованог града.

Једног јутра, судбина мештана, као и инспирација њи-хових идеја доживела је нагли заокрет. Поставка на сцени се изменила, појавише се реквизити ниоткуда, може бити и са неба, који разбихе монотонију мисли, што се угне-здила у грудима људи. Презир, заједљивост, страх, све то још увек беше доступно свима њима, међутим, сада су ти осећаји лебдели као хелијумски балони, без правог упори-шта да их држи приземљене. Један за другим, скупљали су се крај потока (где беше најбољи поглед на врх брда), па онако богодојажљиво, скидајући капе са главе, посматра-ше немо мешалицу како уз, свима познати звук, сједињује цемент, воду и песак. Неколико метара даље, мистериозни странац је припремао цигле за зидове, којих је било у ве-ликим количинама. Чудо је, само по себи, рађало мноштво нових питања, пре свега вођено неразјашњеним околно-стима набавке грађевинског материјала. Неки чак покуша-

ше да одговор понуде у оквирима већ постојећих теорија – да је све виђено достављено кришом, током ноћи, од стране америчких и немачких пилота, али та идеја беше натegnута чак и за ове лаковерне људе. Најзад, цео један фантастичан свет, који је незаситом маштом створен око овог странца, срушио се кратком досетком једног од мештана, омаленог човека, грубог гласа, чије се разочарење проширило пољем, као отров за комарце.

- Није он никакав шпијун. – рече спремајући се да пође својој кући. – Он је Босанац.

Чуђење је заменило гунђање, које се стазом рушећих домина, наслањало на тужна одлазећа лица. Сви су отишли, осим једног. Погођен истинском људском знатижељом, као одбачена јединка, остао је да стоји извесни Рајко Јагодић, кога су комшије међу собом оловљавале воденичарем. Он, пак, никакве везе није имао са поменутиим занимањем, већ је корен тог незваничног надимка лежао у томе што је Рајко имао кућу тик уз раковачки поток. Када би се ко од мештана пришуњао потоку са пластичним бокалом у руци, Рајко би извирио кроз прозор своје куће, избацујући своје очњаке, исто онако како је то својевремено чинио Сава Савановић. Кошчато и оштро лице, високе јагодице и продорне очи, чиниле су га сабласним и одбојним, али само док се крије у тами своје дневне собе. Када би крочио на дневно светло, нестајала је та фолклорна маска која му беше без његове воље наметнута, али и даље је сматран аутсајдером заједнице. Најзад, шта је могао друго да буде, када није имао жене ни деце, и живео у трошној кући, мрачних и загонетних зидина. Можда је, разумејући своју судбину, пронашао тај трачак солидарности са изгнаником, или се, предајући ирационалном пориву, дао у потрагу за добрим, не схватајући да спознаје први корак ка сопственом спасе-

њу. Било како било, истог дана, запутио се том кривудавом стазом, што га је својим обликом подсећала на глисту која се мигељи пред удицом, и попео са на врх брда, вероватно први пут након једне деценије. Сунце је, чини се, било топлије на самом врху, али уједно је постојала и некаква планинска свежина, слична оној у његовој авлији. Беше се задихао као прави старац, но суздржао се од халапљивог грабежа за дахом, пошто му се поглед укрстио са очима доскорашњег шпијуна. Био је то изразито висок човек, чинило се у педесетим годинама, мада већ потпуно сед. Имао је танке бркове испод носа, који су због своје необичне елеганције, деловали као шпански реквизит. Грађен је био попут правог брђанина, широких рамена и облих руку, а равног стомака, што је био неки облик несвесног пркоса за све средњовечне Војвођане. Стајао је над мешалицом у моменту када је приметио придошлицу, чије су се очи, под притиском сунчеве јарке светлости, скупиле у једну наборану црту, украшену дебелим неуредном обрвом.

- Помаже Бог, комшија. – изусти Рајко најлежерније што је могао.

- Бог ти помогао. – насмеја се странац, не дозвољавајући да га изненађеност учини нељубазним према незваном госту.

- Зидаш кућу?

- Зидам.

- Сам?

- Сам.

- Шта би са мајсторима?

Странац застаде за секунд, па пљуне крај себе, онако како су то чинили амерички глумци у каубојским филмовима. Потом искриви главу под оштрим углом, прихвати се ашова, не би ли убацио шљунка у мешалицу.

- Нема их. Дигли цијене због ратног стања. Кажу, скупа работа кућити кућу док бомбе падају.

- А материјал?

- Тол'ко пара сам имао. Донијеше га преко скеле у глупо доба ноћи.

Рајко заста са питањима, допустивши да буде омађијан звуком мешалице, која се незаустављиво вртела око своје осе. Тог момента није могао себи да објасни, али чинило се да пред собом има човека који је такође трагао за добром, али се изгледа негде у овим фрушкогорским шумама загубио. Била је то класична замка равнице, која услед свог рељефа, човеку делује као бесконачни свемирски мозаик, па бежи у прво брдо које наиђе, не слутећи да је један лавиринт заменио другим. Управо та питомост Фрушке горе умела је да заведе човека, па да он, верујући да је на сигурном, посве заборави шта он то заиста тражи међу зеленим брдима. Рајку се странчева сенка учини изгубљена, али и добронамерна, што му је подарило неки тренутни мир, иако није био ни свестан претходног немира.

- Ја сам Рајко Јагодић. Како се ти зовеш, комшија?

- Милован. Милован Курица.

- Курица? Ха! Па ми смо ти неки рођаци онда, је л' знаш ти то? Јагодићи и Курице потичу од истог човека, Петра Јагодића Курице. Знаш ли то?

- Познато ми је.

Рајко поново направи паузу, сада са сасвим другачијим духом и полетом у свом стомаку. Испуни га онај дух домаћина што се крије у сваком усамљеном човеку са ових простора. Странчева рогобусна појава изгуби посве тај привобитни ратнички ореол, и сада је пред Рајком стајао неко попут њега, човек значајних дубина, жељан самоће, али не и усамљености. Радило се о људима са посебном врстом

саможивости, где је потреба за друштвом замењена осећањем пријемчивости у подели самоће.

- Имаш ли ракије? – прозбори напокон Јагодић, прижељкујући негативан одговор.

- Немам. Што? Имаш ли ти којим случајем?

- Имам, него. Још од деведес' шесте.

- Аха... Лијепо. Коју?

- Кајсију.

- Аха... Ваља ли што год?

- Чу' ваља ли? Ја је лично пек'о од мојих кајсија, из мог дворишта. Мислиш да сам стављао труле воћке? А, па не знаш ти Рајка Јагодића. Свака кајсија је убрана зрела и румена. У казан није ушла ни једна воћка коју не би дете-ту дао да се ослади. Коштице питаш? Ни једна рођо мој! Сваку сам воћку лично отворио и очистио, без изузетка. Казан питаш? Прво сам га опрао наравно, и то содом бикарбоном. Ложиште? На дрва! Па ја сам човек шуме, ко ће знати како да одржава ватру, ако не ја. Не верујеш ми рођо? Е, па сад ћеш да видиш. Одмори мало, седи који минут, док не одем по ракију. Видећеш, већ на мирис ћеш се покајати што си сумњао у мене. А кад је пробаш... Има да изградимо ту твоју кућу до вечерас! Чекај ме ту, немој нигде да идеш. Ето мене опет! Чу' ваља ли...

Истог дана разочарани мештани сведочили су другом преокрету на позорници са врха. Било је то као када представа или филм остави најбољи моменат за сам крај, који би можда нестрпљиви гледаоци пропустили услед неповерења у сценаристу или редитеља. Сада су се наново рађала зачуђена лица, одмахивање главом, а један од њих чак донесе двоглед из куће, око којег су се остали почели отимати. Била је то највећа скупина до сад, коју чинише читаве породице, са све радозналом децом, чије су очице

будно пратиле покрете два човека са врха брда. Након драгоценог временаведеног у нагађањима, ишчуђивањима, посматрању и страховању, Раковчани схватише, макар на тај један стидљиви моменат, да присуствују битном догађају у животу једног човека, а што је сведочење, само по себи, вредно злата. У тим тренуцима несташе его из срца тих људи, па несташе и беса, јер кад се човеку одузме его, како је могуће да буде бесан на неког? Празни темељи поново удахнуше живот док су два човека, у тишини, свако са својим мислима, уз тек по коју опаску Воденичара, ређала цигле и блокове, ритмично и уиграно, као да то раде сваки дан. Гледаше људи тако још неко време, са неким скривеним осмехом на лицу, кријући га од других као друштвену срамоту, а онда се разиђоше, свако својим путем. Ругање се наставило већ следећи дан, али оно је сада било више део традиције, него истинског погрдног односа према градитељима. Сваки човек који воли макар трачак своје душе, не може остати равнодушан на присуство добра. А оно тамо горе, на највишој тачки раковачких брда било је добро.

Прошло је неколико дана пре него што је, сада већ расута чета посматрача, успела да „улови“ Рајка Јагодића у раскораку између врха брда и своје куће. Призор од горе је све више подсећао на право градилиште, мада је напредак очевидно био спор. То је свакако било тривијално у односу на чудо са којим су сваког јутра започињали дан, а сада су знатижељни Сремци имали прилику да завиरे иза завесе чаробњака из Оза. Један од њих обратио се Воденичару опрезно и несигурно, као да треба дресирати дивљу звер, а не разговарати са човеком. Замуцкивао је и служио се више ономотопејом него смисленим речима, што је већ мрзовољног и нестрпљивог Рајка инспирисало да бесно одмахне руком, како би то учинио пред налетом голубова.

Сељаци се изнервираше због смотаности свог представника, па га изгрдише као неваљало дете. Указала им се једна прилика, и пропала је у трептају ока. Срећом по њих, нису морали дуго да чекају на следећу шансу. Већ наредног дана, додуше кријући се у жбуњу, преко пута Рајкове куће, неколицина Раковчана сачекала је свог комшију, са другачијим планом. Опколили су га, као што би хијене опколиле лава, доминантно и плашљиво у исто време. На њихово изненађење, Рајкови очњаци осташе на свом месту, а рамена му се некако опустише, без знакова изненађења. Имао је, рекло би се, израз досаде на лицу, невољно спреман да мученицима подари дашак знања које су толико искали.

- Зове се Милован Курица. Дошао човек да гради кућу и задесила га несрећа. Нема мајстора, а има цигле. Ето велике мистерије! Ајде сада иш, сви у кокошињце, кокошке једне! Иш!

Сељанима се лица озарила, а стомаци заиграли задовољно. Била је то једна посве безначајна информација, састављена од имена и презимена, међутим и прва ствар која је сенци са врха брда дала некакав идентитет. Више се није радило о лебдећој утвари, или духу који хода, сада је то био човек, са именом, теретом, душом, стрепњом. Такође, невино осматрање је постало воајеризам, а теоретисање пуко оговарање. То наравно није омело сељане да наставе са својом традицијом; промена дефиниције њихових активности их се није превише дојмила. Примењујући исту тактику, сваки пут су успевали да открију по један мали део мозаика, што их је насмејане и инспирисане испраћао на ноћне починке. Тако је, захваљујући доброти и великодушности мрзовољног Водоноше, постало познато да је Милован Курица дошао у Раковац из Новог Сада, а да је родом из Бања Луке. Сазнаше да је по занимању електри-

чар и да ради као диспечер у Електроовјодини. Такође су дознали да је имао једноипособан стан на Бистрици, који је откупио из друштвене својине под посебно повољним условима али га беше продао, изгледа по знатно нижој цени од тржишне. Има супругу Радмилу и унука Немању. Последња вест коју су о њему сазнали је да је имао сина и снају, који су погинули у саобраћајној несрећи прошле године. После тога, сељани престаше да праве сачекуше за Рајка.

На дан Преподобног Никите Исповедника десио је највећи ватромет који је икад виђен на овим просторима. Рат је био готов, а Војска Југославије је одлучила да ту околност прослави са народом испаливањем преосталог арсенала противваздушне одбране, палећи небески свод још један последњи пут. До неког следећег пута. Била је то прекретница и за Милована, као и његовог новооткривеног рођака Рајка. Радило се о јединственом случају где се човек радује уназађивањем свог службеног положаја. Више нису били мајстори зидари, већ шегрти, а ту ласкаву зидарску титулу препустише стручњацима. Стигло је преко потребно појачање са оне стране Дунава, и то у виду колегијалне подршке за Милована Курицу. У питању је био редак облик непотизма, који није подразумевао друштвену осуду. Испоставило се да је Милованова скромност (или гордост, Рајко није могао бити сигуран) допринела томе да колеге из друштвеног предузећа нису имали сазнања о лудачком подухвату члана њиховог колектива. С јесени, обале се поново спојише понтонским мостом, и темпо изградње се додатно убрзао. Ипак, поред све добре воље, Милован је морао сачекати да зима прође, не би ли његов нови дом био оспособљен за пружање топлог загрљаја својим укућанима.

На пролеће последње године миленијума, после дуже времена, сељаци се поново окупише на подножју раковачког брда, преко пута Воденичарове куће, јер им се видик значајно променио. Оно што беше неуредно градилиште изродило се у велелепни замак. Кућа је, као последњи додир киста, добила лепу крем фасаду, разбијајући тако стереотип о дођошким огољеним кућама, што остају са транспарентним блоковима и по целу деценију. Црепови се сијаше на јутарњем сунцу као купиново вино, сливајући се низ снажне зидине и имитирајући густе праменове женске буржоаске фризури. Висока тераса личила је на некакав уникатни трем, који се простире пред вратима попут црвеног тепиха на Канском фестивалу. Спољне лампе на угловима терасе имале су призив олимпијских бакљи, што ноћу „терају мрак“, како је то објашњавано најмлађем, али ништа мање радозналом, нараштају. Плац је обухватао и простор испред куће, која је била под благим падом и погодним за праву пензионерску башту, ону што има терапијско дејство на човека. Недостајала је још ограда, која ће омеђити странчево имање, али свакако ће тај последњи недостатак заправо имати више естетски значај него практични, јер тешко да би ико могао залутати на врх тог поноситог раковачког брда. Сељани, неки невољно, а неки задовољно, одаше тихо признање том грађевинском подухвату, но ипак најлепши драгуљ беше онај што им је, онако за крај ове приче, изнедрио посебну врсту интересовања. По први пут били су сведоци једног новог, другачијег Милована, који узбуђен и пресрећан у исто време, дочекује госте на свом новом имању – жену омаленог раста, педесетих година и ситне грађе, која се упркос томе чинила некако снажном и жилавом. Поред ње, коју је поздравио срдечно, младалачким пољупцем, зеленим пољем, трчкало је једно

благо, коврцаве косе кестењасте боје, ошишане можда једном у животу. Тај мали потрчко био је очигледно центар света за Милована и пристиглу жену, јер се топлина у њиховим душама изазвана несташним духом малог дечака, који није могао бити старији од три године, могла осетити све до раковачког потока, што жубори најлепшу пролећну успаванку. Беше то идилична слика из старог америчког филма, победоносна и поносите, праћена погледима комшија, који су, уз одређену дозу сете, напоскон могли наставити даље са својим животима, до неке нове интригантне појаве, која ће им окупирати машту и уморну свест.

ДРУГО ПОГЛАВЉЕ

„Нијеси ти Црногорац.“

Прошло је тек нешто више од две деценије како је као дечак први пут крочио на плодносно тло свог новог дома, а у том времену имао је далеко више доживљаја од догађаја. Да је поседовао трачак дара за писање, као што је имао љубав према читању, тешко да би и поред све маште што се у њему скућила, могао да кроз искрено сведочанство представи свету авантуре Марка Твена или блиског му Едгарда Рајса Бароуза. Међутим, то и није био недостатак за којим је чезнуо, барем не наглас и не свесно, што је имало неку тежину. Немања Курица је био младић са широм отвореном шаком ка свом несвесном, па чак и надсвесном, мада није увек био сигуран како да разликује та два појма. Ипак, доживљаја му није недостајало; његова емпатија према свакој мисли која му клизи по површини ума била је задивљујућа, на разини оних људи које савременици доживљавају као свеце (или чудаке). То не значи да није имао шта да исприча о свом одрастању међу фрушкогорским шумама, али оно је сада било сувишно, чак и непристојно наметљиво, у односу на оно што потребује у овом моменту. Успевао је да врхунски балансира, налик на циркуског акробату, ходајући по тој танкој жици између доживљаја и догађаја, све до ове, веровао је, значајне тачке у животу, када превласт узима стварност општег, а не његовог света. Посматра свој одраз у огледалу и схвата да, и поред одличног костима, не може да превари себе. Није имао појма чему се препушта.

Већ трећи пут за редом обукао је сако свог новог (и јединог) одела, црне доје, који му се одлично сливао низ рамена. Посматра свој одраз из више углова, а ниједан му не делује потаман. Затим поново скида сако и изучава се у белој кошуљи, која је упркос свом његовом труду, уз асистенцију бака Радмиле и њене пегле, почела да се гужва у пределу струка. Мрзовољно клима главом, па сели своју пажњу на ногавице панталона. „Превише су широке“ помисли, „Изгледам као репер“. Опажање је било далеко од истине, али тренутно није постојала друга истина од оне коју очи стварају. Уздахне дубоко, па се по ко зна који пут огрнуо горњим делом одела, чинећи то некако готски, налик на Дракулу из црно белих филмова. Тај детаљ му се допао и напokon се мало орасположи и опусти.

Са монитора кућног рачунара допирали су звуци емиције, коју је пре почетка свог спремања и духовног путештвија, пустио на Јутјубу. Није успео да препозна водитеља, мада није имао ни такву намеру, већ је целокупан фокус, тачније онај део који није био обузет естетиком своје појаве, био на госту, сада већ покојном академику Владети Јеротићу. Боја његовог гласа имала је посебно седативно дејство на њега, што му је понекад представљало потешкоће приликом тумачења његових речи. Пошто је дивљом снагом склонио поглед са себе, односно свог одраза, изгубио се у пејзажу са прозора своје собе, који се простирао налик на безгранично море. Глас са рачунара више није био тек пуко мумлање уморног старца, па сад одјекнуше целом просторијом као проповед. „Наша природа је конзервативна, наша је вера напредна. Природа тежи да нас задржи при нашим старим навикама, вера нам не дозвољава да ни часа будемо задовољни самим собом и да стојимо. Она нам свако вече поставља питање: јеси ли данас бољи и савр-